

**ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ**

БОРИСЮК Ольга Миколаївна

УДК 159.9: 378.351

**ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ УПРАВЛІНСЬКОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ОФЦЕРІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ
ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ**

Спеціальність 19.00.09
«Психологія діяльності в особливих умовах»

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата психологічних наук

Харків – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному університеті цивільного захисту України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій.

Науковий керівник: Заслужений працівник освіти України, доктор психологічних наук, професор **ОСЬОДЛЮ Василь Ілліч**, Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського, гуманітарний інститут, начальник

Офіційні опоненти:

доктор психологічних наук, професор **ЛЕФТЕРОВ Василь Олександрович**, Національний університет “Одеська юридична академія”, кафедра соціології та психології, завідувач

кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник **МАЦЕВКО Тарас Михайлович**, Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, кафедра морально-психологічного забезпечення діяльності військ, заступник начальника.

Захист відбудеться « 05 » жовтня 2017 р. о 12 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 64.707.02 в Національному університеті цивільного захисту України за адресою: вул. Чернишевська, 94, м. Харків, 61023, зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету цивільного захисту України за адресою: вул. Чернишевська, 94, м. Харків, 61023.

Автореферат розісланий «04» вересня 2017 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат психологічних наук, доцент

В.Є. Христенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. В умовах сучасних суспільно-економічних і політичних трансформацій, входження України до європейського освітнього простору, а також реформування правоохоронної системи нашої держави особливого значення набуває вирішення проблеми якості підготовки майбутніх офіцерів поліції до професійно-управлінської діяльності.

Удосконалення структури органів внутрішніх справ (ОВС), розроблення науково обґрунтованих критеріїв штатної чисельності і чітке визначення функціональних обов'язків, підготовка ряду нормативних актів, упорядкованість системи інформації, визначення об'єктивних критеріїв оцінки – і це далеко не повний перелік питань по удосконаленню організації управління, які вирішуються МВС України. Так, на сучасному етапі реформування системи правоохоронних органів України актуалізується проблема якісно нових вимог до системи підготовки фахівців у системі МВС України, до її змісту і структури, рівня компетентності випускників вищих навчальних закладів правоохоронного спрямування.

Серед основних вимог до майбутніх фахівців особливої актуальності набуває проблема формування готовності курсантів до управлінської діяльності. Управлінська діяльність поліцейського складна й багатогранна, її успішність залежить, насамперед, від ступеня відповідності рівня сформованості професійно важливих особистісних якостей, знань, умінь і навичок вимогам, що значною мірою визначається рівнем їхньої управлінської компетентності (УК).

Різні аспекти проблеми формування УК керівника розглядали українські та зарубіжні науковці такі як І. Андріаді, Є. Белова, Л. Ващенко, А. Журавльов, В. Зазикін, В. Казміренко, Л. Карамушка, Н. Коломінський, Р. Кричевський, Л. Макодзей, Л. Орбан-Лембрик, Р. Пейтон, В. Третьяченко, Ю. Трофімов, Д. Френсіс, Р. Шакуров, В. Шепель, Ю. Швалб, Б. Швальбе, Я. Шкурко, Г. Юркевич та ін. Дослідженням УК військових керівників займалися В. Афанасенко, О. Бойко, П. Гончаров, Т. Мацевко, В. Печенізький, працівників поліції в процесі їхнього професійного становлення Т. Казак, Є. Лобанов та ін.

Незважаючи на велику кількість наукових досліджень багато проблемних питань щодо підготовки офіцерів поліції до управлінської діяльності, психологічні особливості розвитку УК офіцерського складу офіцерів поліції залишилися недостатньо вивченими та потребують наукового розв'язання. Багатовекторність змін ОВС потребує формулювання нових науково обґрунтованих засад їх здійснення.

Оскільки ефективно вирішення поставлених завдань, що стоять перед Національною поліцією України (НПУ), багато в чому визначається якістю підготовки курсантів, проблема управління формуванням їх професійної компетентності стає актуальним напрямком психолого-педагогічних

досліджень. Гостра потреба переосмислення традиційних уявлень щодо формування УК, недостатній рівень теоретичної розробленості цього наукового напрямку, протиріччя між соціальною потребою якісних змін у професійній підготовці поліції і станом їх компетентності як управлінців зумовили вибір теми дисертаційного дослідження «Психологічні особливості розвитку управлінської компетентності у майбутніх офіцерів Національної поліції України».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Матеріали дослідження використано при опрацюванні науково-дослідної роботи «Теоретико-прикладні засади конструктивної взаємодії поліції і населення в соціумі», № держреєстрації 0112U007495. Роль автора в цій роботі полягає в розробці розділу «Характеристика управлінської компетентності майбутніх офіцерів МВС». Тему дисертаційного дослідження затверджено на засіданні вченої ради НУЦЗУ (протокол № 9 від 27 березня 2014 р.) та узгоджено Міжвідомчою радою з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні НАПН України (протокол № 8 від 15.12.2015 р.).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати й емпірично визначити психологічні особливості розвитку управлінської компетентності майбутніх офіцерів НПУ.

Об'єкт дослідження – управлінська компетентність майбутніх офіцерів поліції.

Предмет дослідження – психологічні особливості розвитку управлінської компетентності у майбутніх офіцерів НПУ на етапі професійного навчання.

Завдання дослідження:

1. Здійснити теоретичний аналіз сучасного стану розробленості проблеми УК у науковій літературі.
2. З'ясувати сутність УК майбутніх офіцерів поліції та розробити її теоретичну модель як узагальненого психологічного феномену.
3. Обґрунтувати методичні засади дослідження особливостей сформованості УК у майбутніх офіцерів поліції.
4. Дослідити психологічну структуру й особливості розвитку основних компонентів УК майбутніх офіцерів поліції.
5. Розробити й експериментально перевірити тренінгову програму розвитку психологічних компонентів УК у майбутніх офіцерів поліції.

Гіпотези дослідження.

1. Професійна підготовленість майбутніх офіцерів поліції до управлінської діяльності значущо зросте за умови використання психологічних засобів її формування на етапі навчання у ВНЗ.
2. Специфіка прояву управлінської компетентності в майбутніх офіцерів поліції значною мірою буде залежати від ступеня відповідності рівня сформованості їхніх професійно важливих особистісних якостей вимогам професії.

Методологічну та теоретичну основу дослідження склали положення:

системного та компетентнісного підходів до вивчення психічного розвитку й формування особистості (Б. Ананьєв, Г. Балл, Г. Костюк, Б. Ломов, С. Максименко); погляди на людину як на суб'єкта її життєдіяльності (І. Данилюк, А. Коваленко, Г. Ложкін, В. Осьодло, В. Татенко, Т.М. Титаренко, Ю. Швалб, В. Ягупов);

про готовність людини до управлінської діяльності (Л. Карамушка, Л. Макодзей, О. Романовський, Ю. Трофімов) та діяльності в особливих умовах (Г. Ложкін, О. Охременко, О. Сафін, В. Стасюк, О. Тимченко);

про особливості формування УК керівників до діяльності в особливих умовах (В. Афанасенко, В. Барко, О. Бойко, П. Гончаров, Т. Мацевко, В. Печенізький).

Методи дослідження. Для досягнення мети та поставлених завдань дослідження у роботі використано:

- **теоретичні методи** дослідження: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, систематизація отриманої інформації, інтерпретація результатів;

- **емпіричні методи:** опитувальник «Методика діагностики професійної мотивації» В. Осьодла (призначений для дослідження особливостей професійної мотивації у майбутніх офіцерів поліції); тест «Локус контролю» у модифікації О. Ксенофонтової (використовувався для оцінювання у досліджуваних рівня суб'єктивного контролю над життєвими ситуаціями); методика „Стильові особливості саморегуляції поведінки (ССП-98)” В. Моросанової, Є. Коноз (використовувалася для виявлення особливостей прояву усвідомленої саморегуляції особистості офіцера поліції); методика «Аналіз своїх обмежень «Ви самі» К. Вудкок, Д. Френсіс (використовувалася для самоаналізу випробовуваними своєї УК, для виявлення сильних та слабких сторін управлінської діяльності); управлінські завдання розроблені на основі методики «Виробничі ситуації» О. Єршова (використовувалися для з'ясування типу спрямованості та рівня володіння полісменами управлінськими вміннями та навичками); опитувальник «Знаходження кількісного вираження рівня самооцінки» за С. Будассі (використовувався для вивчення рівня самооцінки особистості); Фрайбурзький багатofакторний особистісний опитувальник FPI (форма В) (використовувався для діагностики станів та властивостей особистості); методика діагностики рівня розвитку рефлексивності А. Карпова (використовувалася для визначення рівня розвитку рефлексії); анкетування: анкета «Мотиви професійної діяльності», розроблена на основі анкети В. Осьодло (використовувалась для діагностики вираженості домінуючих професійних мотивів, цілей діяльності та шляхів їхнього досягнення на етапі професійного навчання майбутніх поліцейських); бесіда в якій полісмени вказували проблеми в управлінні та психологічне спостереження;

- констатуючий та формуючий експерименти (дослідження параметрів психологічних компонентів УК, розробка і впровадження програми їх розвитку);

- **методи математичної статистики** (кореляційний аналіз за τ -критерієм Кендала, порівняльний аналіз за t -критерієм Вілкоксона, факторний аналіз за методом «Виділення головних компонент, визначення середніх значень та дисперсії) з використанням програми SPSS 21.0.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що

- *вперше:*

розроблено й обґрунтовано психологічний зміст і структуру УК майбутніх офіцерів НПУ, яка складається з мотиваційного, емоційно-вольового, когнітивного, операційно-діяльнісного, особистісного та рефлексивного компонентів. Емпірична верифікація моделі дає змогу визначити рівень сформованості професійних навичок останніх до майбутньої професійно-управлінської діяльності й сприяти її продуктивному розвитку;

доведено зумовленість специфіки прояву УК в майбутніх офіцерів поліції залежно від використання психологічних засобів її формування в умовах професійного навчання.

- *набули подальшого розвитку:*

теоретичні положення про УК майбутнього офіцера поліції як психологічний феномен, що розкриває знання про її сутність, структуру та механізми функціонування у процесі професійного навчання;

- *удосконалено:*

комплекс діагностичних методик, що дозволяє дослідити рівень сформованості УК у майбутніх офіцерів НПУ, визначити її факторну структуру та динаміку психологічних характеристик досліджуваних на етапі професійного навчання.

Теоретичне значення дослідження полягає у: з'ясуванні психологічного змісту поняття «управлінська компетентність майбутніх офіцерів поліції» та обґрунтуванні психологічних умов її розвитку; розробці змісту розвитку УК у курсантів ЛьвДУВС у вигляді елементів психологічного супроводу та методичних засад розвитку цієї компетентності, сутність яких полягає в психологічному моделюванні управлінської діяльності офіцерів поліції у формі квазіуправлінських завдань, забезпеченні та корегуванні образів майбутньої управлінської діяльності, розвитку здібностей до самооцінювання, організації навчальної діяльності курсантів в управлінських командах з урахуванням їх індивідуально-психологічних особливостей і професійного досвіду.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у включенні в змістовий блок робочої програми навчальної дисципліни «Психологія управління» тих видів занять, які передбачають поглиблене формування у майбутніх офіцерів НПУ умінь і навичок ефективної управлінської діяльності;

впровадженні у навчально-виховний процес апробованих у дослідженні дидактичних матеріалів з метою розвитку та корекції компонентів УК в майбутніх офіцерів НПУ;

розробленні організаційно-методичних та практичних рекомендацій науково-педагогічному складу щодо розвитку УК майбутніх офіцерів поліції на етапі професійного навчання, а також діагностичних методик для визначення рівня та особливостей їхньої УК.

Впровадження результатів дослідження здійснено:

- у практичну діяльність відділу Управління кадрового забезпечення Головного управління Національної поліції у Львівській області (акт впровадження від 17.01.2017 р.);

- у навчально-виховний процес Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського (акт впровадження від 12.05.2017 р.);

- у навчально-виховний процес Львівського державного університету внутрішніх справ (акт впровадження від 22.05.2017 р.).

Апробація результатів дисертації. Матеріали дисертації доповідались та обговорювались на Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми психологічної безпеки особового складу сил охорони правопорядку під час підготовки та проведення чемпіонату Європи з футболу у 2012 році» (м. Харків, листопад 2010 р.), Третій Всеармійській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми становлення особистості професіонала в ризиконебезпечних професіях» (Київ, травень 2011 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Наука і духовність у системі сучасного управління» (Львів, 19 квітня 2012 р.), VI Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю "Особистість в екстремальних умовах" (Львів, листопад 2013 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Психолого-педагогічні умови розвитку освітнього простору держави» (Львів, листопад 2013 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Реформування органів внутрішніх справ: проблеми та перспективи (вітчизняний та зарубіжний досвід)» (Дніпропетровськ, березень 2014 р.), VII Всеукраїнській науково-практичній конференції «Освітньо-наукове забезпечення діяльності правоохоронних органів і військових формувань України» (Хмельницький, листопад 2014 року), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Філософсько-психологічні аспекти духовності: соціально-економічні трансформації та відродження національної гідності», що присвячена року митрополита Андрея Шептицького (Львів, квітень 2015 р.), VII Всеукраїнській науково-практичній конференції «Особистість в екстремальних умовах» (Львів, травень 2015 р.), III Всеукраїнській науково-практичній конференції «Спільні дії військових формувань і правоохоронних органів держави: проблеми та перспективи» (Одеса, вересень 2016 р.), Міжвідомчій науково-практичній конференції «Актуальні проблеми психологічної допомоги, соціальної та медико-психологічної реабілітації учасників антитерористичної операції» (Київ, травень 2016 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції

рятувальників «Сучасний стан цивільного захисту України: перспективи та шляхи до Європейського простору» (Київ, жовтень 2016 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми сучасної психології» (Полтава, лютий 2017 р.), V Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців» (Хмельницький, березень 2017 р.), VIII Всеукраїнській науково-практичній конференції «Особистість в екстремальних умовах» (Львів, травень 2017 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Роль психологічної служби системи вищої освіти України у час суспільних трансформацій» (Львів, травень 2017 р.).

Публікації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження відображено в 39 публікаціях, з яких 9 у виданнях, що включені до переліку МОН України як фахові в галузі психології, 2 статті – в іноземних наукових виданнях, 27 – у матеріалах конференцій і семінарів та підрозділі до колективної монографії.

Структура роботи. Дисертація складається зі вступу, 3-х розділів, списку використаних джерел та додатків. Рукопис містить 316 сторінок (з них 245 сторінок основного тексту). Робота містить 36 таблиць та 1 рисунок. Список використаних джерел налічує 254 найменувань, у тому числі 8 – іноземних. 12 додатків розміщено на 70 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність проблеми дослідження, визначено об'єкт, предмет, мету та завдання дослідження, розкрито методологічну основу, висвітлено наукову новизну, теоретичне і практичне значення роботи, наведено відомості про апробацію дисертації та впровадження результатів у практику.

У **першому розділі** – *“Теоретичний аналіз проблеми управлінської компетентності майбутніх офіцерів Національної поліції України”* – проведено науково-методичний аналіз проблеми застосування компетентнісного підходу для підготовки майбутніх офіцерів поліції, проаналізовано підходи до розуміння сутності УК, обґрунтована структура та психологічні компоненти УК, розроблена модель УК майбутніх офіцерів НПУ.

На основі аналізу встановлено, що на сучасному етапі реформування системи правоохоронних органів України актуалізується проблема якісно нових вимог до системи підготовки фахівців у системі МВС України, до її змісту і структури, рівня компетентності випускників вищих навчальних закладів правоохоронного спрямування. Серед основних вимог до майбутніх фахівців особливої актуальності набуває проблема формування готовності курсантів до управлінської діяльності.

Здійснений науковий аналіз теоретичних підходів до проблеми формування управлінської компетентності довів, що базовим для окреслення

управлінської компетентності майбутніх офіцерів НПУ є компетентнісний підхід.

Загальний аналіз наукових джерел (В. Афанасенко, В. Барко, О. Бойко, П. Гончаров, О. Губарева, А. Деркач, Е. Зеєр, І. Зімня, А. Маркова Л. Мітіна, Т. Мацевко, О. Тімченко, В. Печенізький, А. Хуторський та інші) дозволив сформулювати вихідні теоретичні засади дисертаційного дослідження. Компетентність розглядається як адекватна орієнтація фахівця у різних галузях його діяльності, причому на перший план виходить здатність особистості до активних дій, пов'язаних із умінням використовувати теоретичні знання у практичній діяльності. Якість управлінської діяльності офіцерів поліції визначається рівнем сформованості їхньої УК, яку ми розуміємо як інтегральну властивість особистості, що виражається в здатності опанувати полісменом у процесі професійної підготовки управлінськими знаннями і вмінням ефективно їх використовувати в практичній діяльності.

В результаті проведення порівняльного аналізу обґрунтовано основні компоненти управлінської компетентності: мотиваційний, емоційно-вольовий, когнітивний, операційно-діяльнісний, особистісний та рефлексивний компоненти.

У результаті теоретичного аналізу розроблено модель розвитку УК майбутніх офіцерів поліції, що є одним із необхідних кроків для диференційної діагностики і розвитку її психологічних компонентів у процесі професійної підготовки. В моделі виділено такі елементи: блок управлінської компетентності, блок управлінської компетенції, блок професійної підготовки. Невідповідність між вимогами професійної діяльності до особистісних якостей управлінця (блок управлінської компетенції) та наявним рівнем підготовленості курсантів до неї (блок управлінської компетентності) є основою для здійснення психолого-педагогічного впливу на особистість поліцейського у навчальному процесі університету (блок професійної підготовки).

Модель управлінської компетентності майбутніх офіцерів поліції розглядається як інтеграція її структуроутворюючих компонентів: (мотиваційний, когнітивний, емоційно-вольовий, операційно-діяльнісний, особистісний і рефлексивний) та функціонально-формуючих компонентів компетентності: (цільово-мотиваційний, змістовий, процесуальний, контролюючо-корекційний, результативний компоненти).

Уточнено психологічні критерії рівня сформованості УК майбутнього офіцера НПУ: мотивованість, емоційно-вольові властивості, інтелектуальна готовність, сформовані вміння та навички виконання управлінських завдань, сукупність особистісно-професійних якостей особистості та рефлексивність. Обґрунтовані нами критерії розвитку психологічних компонентів УК майбутніх офіцерів поліції є основою психодіагностичного апарату визначення її актуального стану.

Серед механізмів формування УК майбутніх офіцерів поліції виділено зовнішній (моделювання управлінських ситуацій в умовах тренінгу, яке забезпечуватиме пошук способів розв'язування як реальних, так і умовних професійних управлінських завдань) та внутрішній (рефлексія, яка дає змогу осмислити набутий досвід, емоційні переживання й інтегрувати в навички вибору і побудови способів розв'язування управлінських ситуацій) механізми.

У другому розділі – *“Організація роботи та обґрунтування методики емпіричного дослідження управлінської компетентності у майбутніх офіцерів Національної поліції України”* – визначені психологічні особливості професійної діяльності офіцерів поліції, обґрунтовано експериментальний етап дослідження методів та процедуру з'ясування сутності предмету дослідження.

Відповідно до з'ясованих в теоретичній частині компонентів, які входять до складу УК, емпіричне дослідження охоплювало такі її складові:

– *мотиваційний компонент* (включає в себе мотиви, цілі, потреби, ціннісні установки актуалізації в УК);

– *емоційно-вольовий компонент* (включає енергійність, терплячість, витримку, завзятість, сміливість, самоконтроль, самообілізацію, зібраність, рішучість, стриманість, надійність, цілеспрямованість, ініціативність, наполегливість у реалізації управлінських функцій, прийняття відповідальності за результат своєї управлінської діяльності (локус-контролю);

– *когнітивний компонент* (включає сукупність знань та умінь, необхідних для практичного розв'язання завдань управлінської діяльності; управлінське мислення; вміння аналізувати та проектувати реальні проблемні ситуації);

– *операційно-діяльнісний компонент* (включає комплекс управлінських умінь і навичок, що забезпечують якісну реалізацію управлінських функцій);

– *особистісний чи суб'єктний компонент* (включає сформованість важливих для управління особистісних якостей: товариськості, відкритості, врівноваженості, сформованість особистої Я-концепції, адекватність самооцінки);

– *рефлексивний компонент* (схильність до самоаналізу, осмислення, оцінки й рефлексії власної діяльності, поведінки, вчинків, спілкування, стосунків з оточенням, їх корекція, здатність до самоуправління (самоменеджменту).

Процедура дослідження передбачала такі етапи:

На *першому етапі* (2012 – 2013 рр.) визначено наукові завдання, сформульовано гіпотези, мету та завдання, здійснено аналіз наукових джерел з питань застосування компетентнісного підходу, змісту та структури УК.

На *другому етапі* дослідження (2013 – 2014 рр.) обґрунтовано методологію експерименту та його реалізацію, виявлено психологічні

особливості професійної діяльності офіцерів НПУ. Розроблено та апробовано форми і методи констатувального експерименту, під час якого було з'ясовано вихідний рівень УК обраного контингенту.

На *третьому етапі* (2015 – 2016 рр.) на основі визначених за допомогою констатувального експерименту особливостей розвиненості основних компонентів УК майбутніх офіцерів поліції розроблено програму розвитку її структурних компонентів. Даний етап передбачав впровадження авторської програми у відповідності з навчальними планами університету в професійну підготовку курсантів ВНЗ МВС.

На *четвертому етапі* (2017 р.) проведено систематизацію та узагальнення отриманих у процесі теоретичного та емпіричного аналізу даних. За допомогою методів математичної статистики здійснено перевірку ефективності запропонованої програми. Сформульовано загальні висновки дослідження. Здійснено розробку науково-методичних та практичних рекомендацій щодо впровадження основних результатів дослідження у підготовку майбутніх офіцерів НПУ. Визначено перспективи подальшого дослідження проблеми.

Психологічний експеримент складався з двох частин: констатуючого і формуючого.

При проведенні констатуючого експерименту психодіагностичному обстеженню підлягали курсанти 1-го, 2-го та 3-го курсів факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства (денної форми навчання ЛьвДУВС), а також працівники поліції (заочної форми навчання ЛьвДУВС). Кількість досліджуваних по курсах – 283 особи (82 особи – жін. статі, 201 особа – чол. статі), по поліцейських – 35 осіб (11 осіб – жін. статі, 24 особи – чол. статі).

У процесі констатуючого експерименту було визначено рівень сформованості УК у майбутніх та діючих офіцерів НПУ, її динаміка у процесі навчання, мотиви професійної діяльності, рівень готовності до управління.

Формуючий експеримент передбачав апробацію розробленої тренінгової програми. Підбір тренінгових вправ здійснювався для забезпечення розвитку психологічних компонентів УК, а також загальної здатності особистості до управлінської діяльності.

У **третьому розділі** – *“Емпіричне дослідження управлінської компетентності у майбутніх офіцерів Національної поліції України”* – викладені результати експериментальної роботи, мета якої полягала у визначенні особливостей розвиненості УК та впровадженні оптимальних психологічних технологій підвищення її в майбутніх офіцерів НПУ.

На першому етапі емпіричного дослідження сформовано пакет методик для психологічного діагностування рівнів розвиненості УК майбутніх офіцерів НПУ; проведено психодіагностування рівнів розвиненості психологічних компонентів УК у майбутніх та діючих офіцерів поліції;

визначено за результатами діагностування основні напрямки корегування актуального стану УК майбутніх поліцейських.

Аналіз результатів діагностування рівнів УК у майбутніх офіцерів поліції за психологічними показниками з подальшим опрацюванням математичними методами та інтерпретацією дав можливість виявити такі психологічні особливості їх розвитку:

а) *у розвитку мотиваційного компонента*: дослідження засвідчило середні показники професійної мотивації у офіцерів поліції, однак для полісменів-чоловіків характерними є показники, що наближені до високих значень, а для полісменів-жінок до низьких; мотиваційні реакції курсантів на 1-му курсі є найвищими, далі спостерігаються незначні тенденції щодо їх зниження; професійна діяльність поліцейських на кожному етапі професійного становлення має свої особливості які проявляються в способах досягнення професійних результатів: прояв ініціативи, виконання наказів та конкуренцію на першому етапі; виконання інструкцій, наказів, прийняття відповідальності на себе, уникнення несприятливих ситуацій, взаємодопомога й уміння діяти в різних ситуаціях на другому; для підвищення рівня підготовки сучасних фахівців правоохоронної діяльності необхідно розробити комплекс заходів для повної реалізації їхнього професійного потенціалу;

б) *у розвитку емоційно-вольового компонента*: досліджувані мають середній рівень загального рівня саморегуляції та переважно володіють екстернальним типом локусу контролю, що дозволяє прогнозувати недостатню ефективність майбутніх офіцерів поліції в емоційному корегуванні власних станів під час виконання управлінських завдань та заниження своїх можливостей в організації професійної діяльності; у процесі професійної підготовки необхідна індивідуальна психокорекційна робота з офіцерами, які мають низький рівень емоційно-вольової саморегуляції та низькі показники інтернальності;

в) *у розвитку когнітивного компонента*: встановлено, що навчання та його результат не в повній мірі можуть забезпечувати УК як майбутніх, так і діючих офіцерів поліції;

г) *у розвитку операційно-діяльнісного компонента*: найвищі показники готовності до управління продемонстрували курсанти 1-го курсу. Потім їхній управлінський потенціал поступово знижується і у офіцерів поліції досягає середніх та наближених до низьких значень; майбутні та діючі офіцери НПУ мають недостатній розвиток відповідного компонента для забезпечення ефективного засвоєння та реалізації управлінської діяльності, тому необхідно розробити комплекс вправ для вдосконалення їхніх управлінських вмінь та навичок;

д) *у розвитку особистісного компонента*: для більшості досліджуваних властива адекватна самооцінка з тенденцією до завищеної; найбільш вираженими особистісними властивостями, які було діагностовано у досліджуваних осіб є товариськість, екстраверсія та маскуліність.

Поступово у досліджуваних групах зростають показники емоційної лабільності, невротичності, спонтанної агресивності, що проявляються у нестійкості емоційного стану, коливаннях настрою, підвищеній збудливості, високій тривожності, дратівливості, втомлюваності, схильності до бурхливих емоційних реакцій, прояву неконтрольованої агресії; аналіз особистісного компонента управлінської компетентності майбутніх та діючих офіцерів показує, що його розвиток потребує активної корекційної роботи у напрямку подолання тривожності, емоційної нестійкості та неконтрольованої агресивності.

е) у розвитку рефлексивного компонента: здатність до рефлексії переважно у всіх досліджуваних групах знаходиться на низькому рівні розвитку, тобто як для курсантів, так і для офіцерів поліції властиво діяти спонтанно і необдуманно, не замислюватися над наслідками своїх майбутніх дій; доцільно, на нашу думку, розробити належні рекомендації щодо розвитку й можливої корекції здатності до рефлексії в аналізованих групах.

Проведено факторний аналіз (метод «Виділення головних компонент»), який дав можливість виділити фактори, які відображають такі типи УК майбутніх офіцерів поліції: інтернальний тип з високим рівнем саморегуляції (18,6%), особи з високим управлінським потенціалом (15,9%), маскулінний тип з низьким інтелектом (5,6%), професійно зацікавлений тип з високим рівнем саморегуляції (5,5%), замкнуто-агресивний тип з розмитими цілями діяльності (4,5%), інтроверти спрямовані на взаємини у колективі (3,9%), професійно немотивований тип з розвиненою саморегуляцією (3,2%) та чоловічий тип спрямований на справу (3,1%).

Окрім того, за допомогою факторного аналізу було визначено (8 факторів), які відображають такі типи управлінської компетентності працівників поліції: емоційно зрілі інтернали з розвиненими управлінськими якостями (31,2%), невпевнені полісмени-чоловіки зі слабкою саморегуляцією (15,1%), маскулінно-агресивний тип (9,7%), неврівноважений жіночий тип спрямований на справу (8,3%), полісмени-чоловіки, які не здатні до новаторства та спрямовані на субординацію (6,6%), гнучкий невротично-депресивний тип (5,2%), самокритичний агресивний тип (4,3%), мінливий тип зі слабкою когнітивною сферою (3,7%).

Зроблено висновки про позитиви та негативи даних типів з проекцією на майбутню управлінську професійну діяльність.

Результати діагностування розвиненості психологічних компонентів УК у майбутніх та діючих офіцерів поліції показали необхідність внесення змін у програму професійної підготовки по цілеспрямованому їх формуванню, а визначені психологічні особливості розвитку стали визначальними в обґрунтуванні напрямків корекційної програми.

Основною формою реалізації програми були тренінгові заняття для експериментальних груп, які проводилися протягом одного навчального семестру (навчального збору). Всього було 9 занять, кожне тривалістю 1 година 30 хвилин. Основні методи тренінгової роботи такі: тематичні та

інтеракційні дискусії; методи групового розв'язування проблемних ситуацій; ділові та рольові ігри; система психотехнічних вправ (змістовні, зворотного зв'язку та корегування психічного стану).

Програма тренінгу УК передбачала поступовий перехід від одного етапу до іншого відповідно до визначених напрямків і психологічних умов її розвитку в курсантів ЛьвДУВС. Тому тренінг складається із чотирьох взаємозалежних блоків.

I блок (1 заняття – вступне) – **“Вступ до тренінгу”** – був орієнтований на введення учасників заняття в ситуацію соціально-психологічного тренінгу; ознайомлення з принципами роботи групи і вироблення групових ритуалів; створення атмосфери довіри; засвоєння ігрового стилю взаємодії; актуалізація учасниками власних очікувань, цілей і смислу участі у роботі в групі.

II блок (1 заняття – теоретичне) – **“Управлінська компетентність як основа професійної діяльності офіцерів поліції”** – був спрямований на розширення і структурування уявлення курсантів про управлінську діяльність офіцера поліції, критерії та складові його компетентності; на усвідомлення значущості досягнення високого рівня УК як основного результату професійної підготовки.

III блок (5 занять) – **“Психологічний розвиток управлінської компетентності у майбутніх офіцерів НПУ”** – був націлений на розвиток УК за відповідними напрямками (розвиток мотивації досягнення, посилення впевненості в собі, створення нового успішного образу, за допомогою механізмів мотиваційного обумовлювання й перемикання, формування інструментів самомотивації; формування спрямованості на справу та результат; розвиток емпатії, розвиток комунікативних навичок, умінь; засвоєння широкого набору комунікативних і поведінкових програм; розвиток навичок, вмінь і культури рефлексії своєї управлінської діяльності, адекватного сприйняття свого місця і ролі у вирішенні завдань управлінської діяльності.

IV блок (2 заняття) – **“Закріплення змін”** – був орієнтований на усвідомлення і закріплення змін, що відбулися в процесі реалізації програми; на формування спрямованості на подальший активний саморозвиток власної УК.

До формувального експерименту було залучено 84 курсанти – факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства ЛьвДУВС (денної форми навчання). Ця вибірка була розподілена на одну КГ, яка налічувала 12 курсантів та на шість ЕГ по 12 курсантів. Стратегія підбору в експериментальні та контрольні групи здійснювалася шляхом рандомізації для забезпечення їх еквівалентності.

Після реалізації в експериментальній групі програми розвитку управлінської компетентності було здійснено повторне тестування курсантів КГ та ЕГ, в якому виявлено відсутність однозначно спрямованих змін у

контрольній виборці при системних позитивних змінах у рівнях розвиненості компонентів УК в експериментальній виборці (табл. 1).

Таблиця 1.

Результати визначення компонентів управлінської компетентності у КГ та ЕГ до і після експерименту

Компоненти УК	Шкала	Показники до експерименту		Показники після експерименту	
		КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
		Середнє значення та стандартне відхилення		Т	Т
Різниця у показниках					
Мотиваційний	<i>Методика «Діагностика професійної мотивації» (В. Осьодло)</i>				
	Оцінка результатів праці	11,2±2,4	11,8±2,3	3,2	2,7*
	Професійні домагання	11,8±2,1	11,3±1,6	3,8	3,0**
	Інтернальність у професійних досягненнях	12,0±2,0	12,5±1,8	-1,6*	1,9**
	Професійні інтереси і цінності	11,4±1,8	10,7±2,5	1,5*	3,7*
	Загальна активність	57,8±6,3	58,5±6,2	1,6	5,4*
Емоційно-вольовий	<i>«Діагностика локалізації контролю особистості» (у модифікації О. Ксенофоновой)</i>				
	Інтернальність у сфері досягнень	5,8±1,3	5,3±1,4	1,2*	3,7*
	Інтернальність у сфері невдач	4,8±1,7	4,2±1,2	-1,8*	3,0
	Інтернальність у міжособистісному спілкуванні	7,6±2,6	7,3±2,9	-1,7*	3,1*
	Загальний рівень саморегуляції	26,0±4,9	25,5±5,2	5,6	4,4*
Операційно-діяльнісний	<i>Тест «Аналіз своїх обмежень «Ви самі» (К. Вудкок, Д. Френсіс)</i>				
	Хороші навички вирішення проблем	8,2±1,1	8,4±2,1	2,1	2,4*
	Вміння керувати собою	7,3±1,5	7,4±1,4	-1,3**	3,5*
	Творчий підхід	6,6±1,9	6,9±1,6	-1,7*	2,2*
	Вміння впливати на оточуючих	8,7±1,8	7,9±2,1	4,7	4,2
	Розуміння особливостей управлінської праці	7,2±1,9	7,6±1,1	-1,2*	1,8**
	Здатність керувати	7,5±1,0	7,2±1,8	1,1**	2,4*
	<i>Тест «Управлінські ситуації та спрямованість»</i>				
	Спрямованість на самого себе	4,0±1,9	3,8±1,5	3,1	2,3*
	Спрямованість на психологічний клімат	3,6±1,8	3,9±1,2	1,6	-1,2
	Спрямованість на офіційну субординацію	4,4±1,8	5,0±1,9	2,9*	-1,5**
	Спрямованість на інтереси справи (ділова)	3,8±1,5	3,6±1,6	1,4	3,0

Продовження таблиці 1.

Особистісний	Фрайбурзький багатофакторний особистісний опитувальник FPI				
	Невротичність	6,6±2,3	6,2±2,0	1,3*	-0,6*
	Спонтанна агресивність	7,6±1,8	7,5±1,1	2,7	-2,1*
	Реактивна агресивність	5,7±1,2	5,5±1,7	2,3	1,1**
	Емоційна лабільність	6,0±1,7	6,3±2,3	1,4*	-2,9*
	Опитувальник «Знаходження кількісного вираження рівня самооцінки» (за С. Будасі)				
	Самооцінка	0,7±0,2	0,7±0,3	1,9	-1,3*
Когнітивний	Навчальна успішність				
	Знання	30,8±2,3	29,3±3,4	4,6	2,5
Рефлексивний	Методика діагностики рівня розвитку рефлексивності (опитувальник А. Карнова)				
	Здатність до рефлексії	3,3±1,6	3,6±1,8	-1,6	2,0**

Примітка: ** - при $p \leq 0,01$, * - при $p \leq 0,05$

Порівняльний аналіз результатів, отриманих до формувального експерименту та після його проведення, дозволив дійти висновку, що в ЕГ, на відміну від КГ, збільшилася кількість курсантів, які досягли за кожним із компонентів більш високого рівня сформованості УК, окрім когнітивного. У ході тренінгових занять не вдалося досягнути статистично значущих змін у показниках спрямованості особистості з офіційної субординації на спрямованість на справу. Достовірність результатів формувального експерименту та правильність зроблених висновків було підтверджено з використанням статистичного критерію t-Вілкоксона. Отримані дані щодо результативності експериментальної роботи дозволили констатувати дієвість розробленої тренінгової програми розвитку УК у майбутніх офіцерів НПУ.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та представлено нові підходи до розв'язання наукового завдання, що виявляється в розкритті психологічних особливостей розвитку УК у майбутніх офіцерів НПУ.

1. Здійснений науковий аналіз теоретичних підходів до проблеми формування управлінської компетентності довів, що базовим для окреслення управлінської компетентності майбутніх офіцерів поліції в українській психолого-педагогічній науці є компетентнісний підхід. Упровадження компетентнісного підходу у ВНЗ системи МВС України посприє розвитку професіоналізму в полісменів та зростанню високопрофесійної попереджувальної правоохоронної діяльності.

Встановлено, що управлінська компетентність майбутнього офіцера поліції – це інтегральна властивість особистості, яка виражається в здатності опанувати полісменом у процесі професійної підготовки управлінськими знаннями, вміннями і навичками ефективного їх використання у практичній діяльності.

2. Модель управлінської компетентності майбутніх офіцерів поліції можна розглядати як інтеграцію її структуроутворюючих компонентів:

мотиваційний (сукупність мотивів адекватних цілям і завданням управлінської діяльності майбутнього офіцера поліції), емоційно-вольовий (забезпечує стійкість ресурсів поліцейського при впливі несприятливих факторів), когнітивний (забезпечує інформаційну обізнаність офіцера НПУ про зміст управлінської діяльності, особливості і умови здійснення управлінських функцій), операційно-діяльнісний (забезпечує якісну реалізацію управлінських функцій в правоохоронній діяльності завдяки наявності комплексу управлінських умінь і навичок), особистісний (сукупність важливих індивідуально-особистісних характеристик полісмена) та рефлексивний компоненти (забезпечує самоуправління і свідомий контроль результатів своєї діяльності) та функціонально-формуєчих компонентів компетентності: цільово-мотиваційний компонент (визначає спрямованість професійної підготовки в ЛьвДУВС на усвідомлення її результату, змістовий компонент (відбір змісту УК офіцера поліції і його структурування відповідно до управлінсько-службових функцій), процесуальний компонент (інтеграція в тренінговій формі навчання традиційних методів), контролюючо-корекційний компонент (поетапність діагностування рівня сформованості УК курсантів у процесі їх підготовки до професійної діяльності), результативний компонент (співвідношення результату професійної підготовки офіцера НПУ з об'єктивними вимогами, які висувуються професійною діяльністю до рівня його підготовленості).

Доведено, що основними цілями розвитку УК майбутніх офіцерів поліції є формування у них здатностей здійснювати управління в особливих умовах функціонування.

3. Проведений нами психологічний експеримент складався з двох частин: констатуючого і формуєчого. У процесі констатуючого експерименту був визначений рівень сформованості УК курсантів, її динаміка у процесі навчання, мотиви професійної діяльності, рівень готовності до управління. Зокрема, аналіз результатів діагностування рівнів УК у майбутніх офіцерів поліції за психологічними показниками дав можливість з'ясувати такі психологічні особливості їх розвитку:

а) у мотиваційному компоненті: дослідження засвідчило середні показники професійної мотивації у офіцерів поліції, однак для полісменів-чоловіків характерними є показники, що наближені до високих значень, а для полісменів-жінок до низьких; мотиваційні реакції курсантів на 1-му курсі є найвищими, далі спостерігаються незначні тенденції щодо їх зниження;

б) у емоційно-вольовому компоненті: досліджувані мають середній рівень загального рівня саморегуляції та переважно володіють екстернальним типом локусу контролю, що дозволяє прогнозувати недостатню ефективність майбутніх офіцерів поліції в емоційному корегуванні власних станів під час виконання управлінських завдань та заниження своїх можливостей в організації професійної діяльності;

в) у когнітивному компоненті: встановлено, що навчання та його результат не в повній мірі можуть забезпечувати УК як майбутніх, так і діючих офіцерів поліції;

г) у розвитку операційно-діяльнісного компонента: найвищі показники готовності до управління продемонстрували курсанти 1-го курсу, згодом їхній управлінський потенціал поступово знижується і у поліцейських досягає середніх та наближених до низьких значень; майбутні та діючі офіцери поліції мають недостатній розвиток відповідного компонента для забезпечення ефективного засвоєння та реалізації управлінської діяльності;

д) у особистісному компоненті: для більшості досліджуваних властива адекватна самооцінка з тенденцією до завищеної, що виражається в достатньо критичному ставленні до себе, вмінні прогнозувати адекватне ставлення оточуючих до результатів своєї діяльності, задоволені собою та розвинутому відчутті власної гідності; найбільш вираженими особистісними властивостями, які було діагностовано у досліджуваних осіб є товариськість, екстраверсія та маскуліність. Поступово у досліджуваних групах зростають показники емоційної лабільності, невротичності, спонтанної агресивності, що проявляються у нестійкості емоційного стану, коливаннях настрою, підвищеній збудливості, високій тривожності, дратівливості, втомлюваності, схильності до бурхливих емоційних реакцій, прояву неконтрольованої агресії;

е) у рефлексивному компоненті: здатність до рефлексії переважно у всіх досліджуваних групах знаходиться на низькому рівні розвитку, тобто як для курсантів, так і для поліцейських властиво діяти спонтанно і необдуманно, не замислюватися над наслідками своїх майбутніх дій.

4. Доведено, що УК майбутніх офіцерів поліції формується як результат взаємодії комплексу психологічних умов професійної підготовки в ЛьвДУВС і забезпечується співвідношенням змісту, методів і форм професійної підготовки з цілеспрямованим впливом щодо розвитку основних психологічних властивостей майбутніх офіцерів НПУ; впровадженням методів аналізу та моделювання проблемних ситуацій; використанням психотехнічних вправ щодо розвитку окремих управлінських навичок і вмінь; вирішенням квазіуправлінських завдань та цілеспрямованої групової дискусії за їх результатами, включенням тренінгової роботи в проведення занять з професійної підготовки, дозволить сформувати мотиваційний, когнітивний, емоційно-вольовий, операційно-діяльнісний, особистісний й рефлексивний компоненти УК.

5. Розроблено та впроваджено програму тренінгу УК, яка охоплює блоки: “Вступ до тренінгу”, “Управлінська компетентність як основа професійної діяльності офіцерів поліції”, “Психологічний розвиток управлінської компетентності у майбутніх офіцерів НПУ” та “Закріплення змін”, забезпечує вдосконалення управлінської підготовки майбутніх офіцерів НПУ.

Тренінгове заняття як ефективна форма навчання і метод розвитку управлінської компетентності в майбутніх офіцерів НПУ дало змогу вирішити такі завдання: 1) структурувати уявлення курсантів про управлінську діяльність офіцера поліції та сформувати адекватне сприйняття свого місця і ролі у вирішенні її завдань; 2) сформувати у курсантів позитивну мотивацію досягнення успіху та спрямованість на ефективне вирішення завдань у ситуаціях управлінської взаємодії; 3) виробити в них навички та вміння емпатійного включення в управлінське спілкування; 4) розвинути навички, вміння та культуру аналізу та прогнозування розвитку управлінських ситуацій і гнучкого комунікативного та поведінкового реагування на них; 5) розвинути навички та вміння до саморегуляції та самоконтролю; 6) виробити навички самоаналізу та критичного ставлення до себе; 7) сформувати здатність до рефлексійного застосування набутого досвіду компетентного розв'язання управлінських завдань у майбутній професійно-управлінській діяльності; 8) розвинути творчий індивідуальний стиль управлінської діяльності в умовах моделювання квазіуправлінських завдань з урахуванням індивідуально-психологічних якостей кожного поліцейського.

6. Проведений порівняльний аналіз результатів КГ та ЕГ за допомогою математичних методів описової статистики та використанням статистичного критерію t-Вілкоксона значущості зсувів оцінок у відповідних вибірках дав можливість констатувати ефективність запропонованої програми розвитку психологічних компонентів УК, спрямованої на вдосконалення управлінської підготовки майбутніх офіцерів НПУ практично за всіма психологічними показниками, окрім когнітивного. У ході тренінгових занять не вдалося досягнути статистично значущих змін у показниках спрямованості особистості з офіційної субординації на спрямованість на справу. Це підтверджує її полімотиваційну сутність. Для отримання значущих змін за даними показниками необхідна більш глибока та тривала психокорекційна робота.

Напрямами подальшого дослідження можуть бути: 1) дослідження психологічних особливостей впровадження суб'єктно-орієнтованої парадигми у навчальний процес ВНЗ МВС; 2) розробка системи й алгоритмів психологічного забезпечення сучасних педагогічних технологій на основі суб'єктно-орієнтованого навчання у професійній підготовці офіцерів поліції; 3) забезпечення єдності та координації педагогічного та психологічного впливів на курсантів за для створення оптимального навчально-розвивального середовища у ВНЗ МВС; 4) обґрунтування психологічних особливостей формування і розвитку основних складових УК майбутнього офіцера поліції тощо.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях, включених до переліку МОН України:

1. Борисюк, О.М. Особливості професійного становлення майбутніх офіцерів на етапі навчання у ВНЗ / О.М. Борисюк // Вісник Національної академії оборони України. Зб-к наук. праць. – К.: НУОУ, 2010. – Вип. 6 (19). – 189 с. (С. 76-81).
2. Борисюк, О.М. Теоретичний аналіз проблеми лідерства та лідерської спрямованості у професійно-управлінській діяльності майбутніх офіцерів ОВС / О.М. Борисюк // Вісник Національної академії оборони України. Зб-к наук. праць. – К.: НУОУ, 2011. – Вип. 4 (23). – 282 с. (С. 87-93).
3. Борисюк, О.М. Використання основних теоретичних підходів до вивчення психології лідерства в сучасному управлінні / О.М. Борисюк // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна: збірник наукових праць / головний редактор М.Й. Варій. – Львів: ЛьвДУВС, 2012. – Вип. 1. – 208 с. (С. 22-34).
4. Борисюк, О.М. Особливості професійної діяльності працівників органів внутрішніх справ / О.М. Борисюк // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна: збірник наукових праць / головний редактор М.М. Цимбалюк. – Львів: ЛьвДУВС, 2012. – Вип. 2 (1) – 536 с. (С. 211-221).
5. Борисюк, О.М. Поняття "Компетентність" у сучасній психолого-педагогічній літературі / О.М. Борисюк // Проблеми екстремальної та кризової психології. Збірник наукових праць. Вип. 14. Частина II –Х.: НУЦЗУ, 2013. – 432 с. (С. 43-51).
6. Борисюк, О.М. Характеристика професійної компетентності майбутніх офіцерів ОВС / О.М. Борисюк // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна: збірник наукових праць / головний редактор В.В. Середа. – Львів: ЛьвДУВС, 2014. – Вип. 1. – 292 с. (С. 67-77).
7. Борисюк, О.М. Сутність та структура управлінської компетентності керівника / О.М. Борисюк // Проблеми екстремальної та кризової психології. Збірник наукових праць. Вип. 16. – Харків: НУЦЗУ, 2014 – 260 с. (С. 11-21).
8. Борисюк, О.М. Характеристика управлінської компетентності майбутніх офіцерів ОВС / О.М. Борисюк // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна: збірник наукових праць / головний редактор В.В. Середа. – Львів: ЛьвДУВС, 2015. – Вип. 1. – 280 с. (С. 141-151).
9. Борисюк, О.М. Методологія емпіричного дослідження управлінської компетентності майбутніх офіцерів ОВС / О.М. Борисюк // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна: збірник наукових праць / головний редактор В.В. Середа. – Львів: ЛьвДУВС, 2016. – Вип. 1. – 292 с. (С. 117-128).

Статті у наукових виданнях іноземних держав:

1. Борисюк, О.М. Особливості формування саморегуляції у діючих та майбутніх офіцерів органів внутрішніх справ / О.М. Борисюк // Wschodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe (Warszawa, Polska). – «Aleje Jerozolimskie 85/21, 02-001 Warszawa, Polska», – 2016. – Vyp. 11.– 150. (S. 101-106.).
2. Борисюк, О.М. Психологічна характеристика типів управлінської компетентності майбутнього офіцера поліції [Текст] / О.М. Борисюк // Науковий журнал «Молодий вчений». – Херсон: Видавничий дім "Гельветика", 2017. – №4 (44). – 352 с. (С. 223-228).

Тези доповідей конференцій:

1. Борисюк, О.М. Формування лідерської спрямованості майбутніх офіцерів ОВС / О.М. Борисюк // Матеріали міжрегіонального наукового семінару, (Київ, 25 березня 2010 р.) / Мін-во оборони України. – К.: НУОУ, 2010. – 400 с. (С. 48 – 50).
2. Борисюк, О.М. Особливості професійного становлення майбутніх офіцерів на етапі навчання у ВНЗ / О.М. Борисюк // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми психологічної безпеки особового складу сил охорони правопорядку під час підготовки та проведення чемпіонату Європи з футболу у 2012 році» (м. Харків, 17 листопада 2010 року). – Х.: Академія внутрішніх військ МВС України, 2010. – 263 с. (С. 76-80).
3. Борисюк, О.М. Особливості професійної підготовки майбутніх офіцерів ОВС до управлінської діяльності / О.М. Борисюк // Матеріали Третьої Всеармійської науково-практичної конференції [«Актуальні проблеми становлення особистості професіонала в ризиконебезпечних професіях»] (Київ, 25 травня 2011 р.) / Мін-во оборони України. Національний університет оборони України. – К.: НУОУ, 2011. – 404 с. (С. 33-35).
4. Борисюк, О.М. Вплив лідерської спрямованості на професійно-управлінську діяльність / О.М. Борисюк // Збірник тез міжнародної науково-практичної конференції: «Наука і духовність у системі сучасного управління» (Львів, 19 квітня 2012 р.) [Текст]. – Львів: «СПОЛОМ», 2012. – 308 с. (С. 64-66).
5. Борисюк, О.М. Методи та шляхи розвитку лідерської спрямованості майбутніх офіцерів ОВС до професійно-управлінської діяльності / О.М. Борисюк, М.І. Блажівський // Збірник тез 6-ї звітної наукової конференції науково-педагогічних працівників факультету психології ЛьвДУВС: 22 листопада 2012 р. / Упоряд. З.Р. Кісіль. – Львів: Ліга-Прес, 2013. – 110 с. (С. 87-89).
6. Борисюк, О.М. Загальні якості та специфічні властивості здібного організатора / О.М. Борисюк // Збірник тез науково-практичної конференції «Культура управління в системі розвитку економіки України» (Львів, 05 березня 2013 р.) [Текст]. – Львів: «СПОЛОМ», 2013. – 308 с. (С. 22-24).
7. Борисюк, О.М. Професійно значущі якості особистості працівника органів внутрішніх справ / О.М. Борисюк // Збірник тез між кафедрального круглого столу факультету психології ЛьвДУВС: 22 березня 2013 р. // Упоряд. М.П. Козирєв. – Львів: Ліга Прес, 2013. – 150 с. (С. 23-24).
8. Борисюк, О.М. Розуміння компетентності у сучасній психолого-педагогічній літературі / О.М. Борисюк // Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю "Особистість в екстремальних умовах": [в 2ч.] (Львів, 7-8 листопада 2013 р.) – Ч.1. [за ред. О.А. Кривопишиної, Б.І. Шуневича]. – Львів: ЛДУ БЖД, 2013 – 336 с. (С. 203-206).
9. Борисюк, О.М. Стадії становлення професійної компетентності працівника ОВС / О.М. Борисюк // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Психолого-педагогічні умови розвитку освітнього простору держави» (Львів, 22 листопада 2013 р.) – Львів: ЛьвДУВС, 2013. – 716 с. (С. 59-62).
10. Борисюк, О.М. Чинники професійної підготовки працівників ОВС / О.М. Борисюк // Матеріали науково-методичного семінару «Психолого-педагогічні форми і методи управління навчально-виховним процесом» // Упорядник Гуменюк Л.Й., Н.А. Карпенко. – Львів: Ліга Прес, 2014. – с. 142 (С. 29-32).
11. Борисюк, О.М. Особливості професійної компетентності офіцерів ОВС / О.М. Борисюк // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Реформування органів внутрішніх справ: проблеми та перспективи (вітчизняний та зарубіжний досвід)» (Дніпропетровськ, 28-29 березня 2014 р.). – Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т. внутр. справ, 2014. – 232 с. (С. 199-202).

12. Борисюк, О.М. Зміст та структура професійної компетентності офіцерів ОВС / О.М. Борисюк // Збірник статей звітної конференції факультету психології «Основні напрями формування фахівця в умовах ВНЗ системи МВС» (Львів, 16 травня 2014 р.) / Упорядники З.Р. Кісіль, З.Я. Ковальчук. – Львів: Ліга Прес, 2014. – с. 105 (С. 15-18).

13. Борисюк, О.М. Формування комунікативної компетентності працівників ОВС / О.М. Борисюк // Матеріали всеукр. наук.-практ. семінару «Теоретико-прикладні засади конструктивної взаємодії поліції (міліції) і населення в соціумі», 20 листопада 2014 р. Вип. 3. / МВС України, Львівський державний університет внутрішніх справ. – Львів: ЛьвДУВС, 2014. – 184 с. (С. 67-70).

14. Борисюк, О.М. Психологічна характеристика емоційно-вольового компоненту управлінської компетентності майбутніх офіцерів ОВС / О.М. Борисюк // Тези VII Всеукраїнської науково-практичної конференції «Освітньо-наукове забезпечення діяльності правоохоронних органів і військових формувань України» (Хмельницький, 21 листопада 2014 року). – Хмельницький: Видавництво НАДПСУ, 2014. – 340 с. (С. 160 – 161).

15. Борисюк, О.М. Структурні складові управлінської компетентності майбутніх офіцерів ОВС / О.М. Борисюк // Збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої року митрополита Андрея Шептицького «Філософсько-психологічні аспекти духовності: соціально-економічні трансформації та відродження національної гідності», 20 квітня 2015 р. [Текст] / за ред. В.П. Мельника, С.Д. Максименка, В.Л. Ортинського; відповід. за вип. В.В. Яцура, Н.І. Жигайло. – Львів: СПОЛОМ, 2015. – 252 с. (С. 41-43).

16. Борисюк, О.М. Види професійної компетентності офіцера ОВС // О.М. Борисюк // Збірник статей VII Всеукраїнської науково-практичної конференції «Особистість в екстремальних умовах» (Львів, 20 травня 2015 р. [Текст]. – Львів: ЛДУ БЖД, 2015. – 398 с. (С. 203-205).

17. Борисюк, О.М. Психологічні складові компетентності особистості / О.М. Борисюк // Матеріали круглого столу «Проблема особистості в освітньому просторі держави» (Львів, 15 квітня 2015 р.) – Львів: ЛьвДУВС, 2015. – 196 с. (С. 86-88).

18. Борисюк, О.М. Теоретичні засади компетентнісного підходу в системі вищої професійної освіти / О.М. Борисюк // Збірник тез II Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Філософсько-психологічні аспекти духовності: довіра як основа змін в економіці та суспільстві» (Львів, 19 лютого 2016 р.) [Текст] / за ред. В.П. Мельник; відповід. за вип. В.В. Яцура, Н.І. Жигайло. – Львів : СПОЛОМ, 2016. – 360с. (С. 32-34).

19. Борисюк, О.М. Обґрунтування методології емпіричного дослідження управлінської компетентності майбутніх офіцерів ОВС / О.М. Борисюк // Матеріали Міжвідомчої науково-практичної конференції «Актуальні проблеми психологічної допомоги, соціальної та медико-психологічної реабілітації учасників антитерористичної операції» (Київ, 26 травня 2016 р.) / Міністерство оборони України, Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського. – К.: НУНО, 2016. – 400 с. (С. 51-54).

20. Борисюк, О.М. Управлінська компетентність майбутніх офіцерів поліції: соціально-психологічні аспекти / О.М. Борисюк // Психологія управлінської діяльності: збірник науково-методичних праць. Випуск 5: наукові праці; матеріали наукового семінару «Психологія у видатних постатях і віхах розвитку» (Львів, 25 квітня 2016 р.) – Львів: ЛьвДУВС, 2016. – 303 с. (С. 18-28).

21. Борисюк, О.М. Емпіричне дослідження впливу професійної мотивації на професійно-управлінську діяльність офіцерів ОВС / О.М. Борисюк // Збірник тез доповідей третьої Всеукраїнської науково-практичної конференції «Спільні дії військових

формувань і правоохоронних органів держави: проблеми та перспективи» (Одеса, 22-23 вересня 2016 р.). – Одеса: Військова академія МО України, 2016. – 404 с. (С.240-241).

22. Борисюк, О.М. Особливості взаємозв'язку професійної мотивації курсантів та локусу контролю особистості / О.М. Борисюк // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції рятувальників «Сучасний стан цивільного захисту України: перспективи та шляхи до Європейського простору» (11-12 жовтня 2016 р., м. Київ). – Київ: ІДУЦЗ, 2016. – 380 с. (С. 59-62).

23. Борисюк, О.М. Особливості вираження саморегуляції у працівників поліції / О.М. Борисюк // Психологічні конструкти позиціонування поліції серед населення: матеріали «круглого столу» від 24 листопада 2016 р. / за заг. ред. Гуменюк Л. Й., Козирева М. П. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2016. – 296 с. (С. 171-178)

24. Борисюк, О.М. Дослідження впливу локусу контролю на професійно-управлінську діяльність працівників Національної поліції України / О.М. Борисюк // Актуальні проблеми сучасної психології: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Полтава, 10-11 лютого 2017 року). – Херсон: Видавничий дім "Гельветика", 2017. – 116 с. (С. 110-114).

25. Борисюк, О.М. Особливості динаміки локусу контролю курсантів в процесі навчання / О.М. Борисюк // Тези доповідей V Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців» (Хмельницький, 30–31 березня 2017 р.) / [ред. колегія: Є.М. Потапчук (гол. ред.), Т.Л. Левицька, Л.О. Подкоритова, В.К. Гаврилькевич, О.В. Варгата] / М-во освіти і науки України, Хмельницький нац. ун-т, Каф. психол. та педагог. [та ін.]. – Хмельницький: ХНУ, 2017. – 178 с. (С. 4-6).

26. Борисюк, О.М. Дослідження впливу професійної мотивації на управлінську компетентність працівників Національної поліції України / О.М. Борисюк // Матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції «Особистість в екстремальних умовах» (Львів, 12 травня 2017 р.) – ФОП Корпан Б.І., 2017 – 176 с. (С. 10-12).

27. Борисюк, О.М. Спрямованість як фактор розвитку управлінської компетентності курсантів ВНЗ МВС України / О.М. Борисюк // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Роль психологічної служби системи вищої освіти України у час суспільних трансформацій» (м. Львів, 19-20 травня 2017 року). – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017. – 130 с. (С. 75-80).

Розділ до колективної монографії:

1. Борисюк, О.М. Характеристика управлінської компетентності майбутніх офіцерів МВС / О.М. Борисюк // Теоретико-прикладні засади конструктивної взаємодії поліції і населення в соціумі: колективна монографія / В.В. Серeda, Р.І. Благута, О.М. Балинська, З.Я. Ковальчук, Л.Й. Гуменюк, О.С. Колосович, М.П. Козирев та ін.; За заг. ред. Кісіль З.Р. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2016. – 540 с. (С. 408-417).

АНОТАЦІЯ

Борисюк О.М. Психологічні особливості розвитку управлінської компетентності у майбутніх офіцерів Національної поліції України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеню кандидата психологічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 19.0.09 – «Психологія діяльності в особливих умовах» (053 - Психологія). – Національний університет

цивільного захисту України, Харків, 2017.

Дисертація присвячена теоретичному та експериментальному дослідженню психологічних особливостей розвитку управлінської компетентності у майбутніх офіцерів Національної поліції України.

На основі здійсненого наукового аналізу теоретичних підходів до проблеми формування управлінської компетентності доведено, що базовим для з'ясування сутності управлінської компетентності майбутніх офіцерів НПУ є компетентнісний підхід.

Обґрунтовано структуру управлінської компетентності майбутніх офіцерів поліції, яка складається з мотиваційного, емоційно-вольового, когнітивного, операційно-діяльнісного, особистісного та рефлексивного компонентів. На засадах обґрунтованої структури управлінської компетентності розроблено її модель, яка є методичним підґрунтям для диференційної діагностики й розвитку її психологічних компонентів.

На основі результатів, отриманих внаслідок діагностування розвиненості психологічних компонентів управлінської компетентності у майбутніх та діючих офіцерів поліції з'ясовано необхідність внесення змін у програму професійної підготовки по цілеспрямованому їх формуванню, а визначені психологічні особливості розвитку стали визначальними в обґрунтуванні напрямків корекційної програми.

У формуючому експерименті було передбачено апробацію розробленої тренінгової програми спрямованої на розвиток психологічних компонентів управлінської компетентності, а також загальної здатності майбутнього офіцера поліції до управлінської діяльності.

Набули подальшого розвитку прийоми формування управлінської компетентності у майбутніх поліцейських, сутність яких полягає в моделюванні управлінської діяльності офіцерів поліції у формі квазіуправлінських завдань, забезпеченні та коригуванні образів майбутньої управлінської діяльності, розвитку здібностей до самопізнання й самооцінювання, управлінні власними емоційними реакціями, врахуванні їх індивідуально-психологічних особливостей і професійного досвіду, організації навчальної діяльності курсантів в управлінських командах.

Ключові слова: управління, офіцер Національної поліції, управлінська компетентність, модель управлінської компетентності, психологічні засоби розвитку управлінської компетентності.

АННОТАЦІЯ

Борисюк О.Н. Психологические особенности развития управленческой компетентности у будущих офицеров Национальной полиции Украины. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата психологических наук (доктора философии) по специальности 19.0.09 – «Психология

деятельности в особых условиях» (053 - Психология). – Национальный университет гражданской защиты Украины, Харьков, 2017.

Диссертация посвящена теоретическому и экспериментальному исследованию психологических особенностей развития управленческой компетентности у будущих офицеров Национальной полиции Украины.

На основе проведенного научного анализа теоретических подходов к проблеме формирования управленческой компетентности доказано, что базовым для выяснения сущности управленческой компетентности будущих офицеров НПУ является компетентностный подход.

Обосновано структуру управленческой компетентности будущих офицеров полиции, которая состоит из мотивационного, эмоционально-волевого, когнитивного, операционно-деятельностного, личностного и рефлексивного компонентов. На основе обоснованной структуры управленческой компетентности разработана ее модель, которая является методическим основанием для дифференциальной диагностики и развития ее психологических компонентов.

На основе результатов, полученных в результате диагностирования развитости психологических компонентов управленческой компетентности у будущих и действующих офицеров полиции установлено необходимость внесения изменений в программу профессиональной подготовки по целенаправленному их формированию, а определенные психологические особенности развития стали определяющими в обосновании направлений коррекционной программы.

В формирующем эксперименте было предусмотрено апробацию разработанной тренинговой программы направленной на развитие психологических компонентов управленческой компетентности, а также общей способности будущего офицера полиции к управленческой деятельности.

Получили дальнейшее развитие приемы формирования управленческой компетентности у будущих полицейских, сущность которых заключается в моделировании управленческой деятельности офицеров полиции в форме квазиуправлинских задач, обеспечении и корректировке образов будущей управленческой деятельности, развития способностей к самопознанию и самооценки, управлении собственными эмоциональными реакциями, учете их индивидуально-психологических особенностей и профессионального опыта, организации учебной деятельности курсантов в управленческих командах.

Ключевые слова: управление, офицер Национальной полиции, управленческая компетентность, модель управленческой компетентности, психологические средства развития управленческой компетентности.

ABSTRACT

Olga Borysiuk. Psychological peculiarities of administrative competence development of future officers of the National Police of Ukraine. – Qualifying scientific work on the right of the manuscript.

Thesis on the scientific degree of the Candidate of Psychological sciences (Doctor of Philosophy), in specialty 19.0.09 – "Psychology of activity in special conditions" (053 - Psychology). – National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv, 2017.

The dissertation presents theoretical and experimental research of psychological peculiarities of administrative competence development of future officers of the National Police of Ukraine.

On the basis of the performed scientific analysis of theoretical approaches to the problem of the formation of the administrative competence, it has been proved that the competence approach is to be the base one for the determination of the essence of administrative competence of future officers of the National Police of Ukraine.

The structure of administrative competence of future police officers is substantiated. It consists of motivational, emotional-volitional, cognitive, operational-active, personal and reflexive components. On the basis of the substantiated structure of administrative competence, its model, which is the methodological basis for differential diagnostics and development of its psychological components, has been developed.

Based on the results obtained from the diagnosis of the development of psychological components of administrative competence in future and current police officers, the necessity of making changes to the program of professional training on the purposeful formation is clarified. The certain psychological peculiarities of development are crucial in substantiating the directions of the corrective program.

The forming experiment deals with testing of the developed training program aimed at the development of psychological components of administrative competence, as well as the overall ability of the future police officer to manage the activities.

The methods of formation of administrative competence of future policemen got their further development. The essence of them is to model the administrative activity of police officers in the form of modeled administrative tasks, to provide and adjust images of future administrative activities, to develop the abilities for self-knowledge and self-evaluation, to manage their own emotional reactions, taking into account their individual psychological features and professional experience, to organize training activities of cadets in the administrative team.

Key words: administration, National police officer, administrative competence, model of administrative competence, psychological means of development of administrative competence.

Підписано до друку 04.09.2017 р. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 1,0. Наклад 100 прим. Зам. №110
Друк СПДФО Марусич М.М. Свідоцтво № 1252 від 30.12.1996
м. Львів, пл. Осмомисла, 5/11
тел./факс (032) 261-51-31
e-mail: interprint-m@ukr.net